

NOTISER

Barnomens kulturalisering. Barnkultur-forskning i Norden 1. Ulf Palmenfelt (red.). NNF Publications 2, Åbo 1999. 164 s. ISBN 952-12-0391-9.

I nätverket BIN-Norden (Barnkulturforskning i Norden) samlas nordiska forskare från olika discipliner med ett gemensamt intresse för forskning om barn och barndom. Sedan 1996 anordnas årliga seminarier, vars bidrag ställs samman i rapporter. Antologin *Barnomens kulturalisering* innehåller de seminarieinlägg som presenterades i Helsingfors i november 1997. (Se även Enerstvedt 1997, Palmenfelt 2000 och Palmenfelt & Marker 2000.)

Begreppet *barnomens kulturalisering* definieras i inledningen på följande sätt av Ulf Palmenfelt: [Barn är] ”kompleta människor med en utvecklad egen kultur som de har skapat själva, inte bara passivt övertagit från de vuxna. Med berättande, lek, ritual, sång, rim, ramsor och annan folklöre bearbetar barnen sina erfarenheter, jämför dem med andras och bygger upp sin egen kultur. Den attitydförändring som leder fram till denna insikt kallar vi barnomens kulturalisering”.

I antologin förevisas ett brett spektrum av denna attitydförändring, dels den som sker generellt i samhället, dels utifrån exempel på hur forskning om barn har förskjutits mot en strävan hos forskare att stiga ur etablerade vuxenroller, möta barnen där de är och att söka inta ett ”barnperspektiv”. Detta visar sig i såväl teoretiska analyser som i val av metod.

Hur synen på barn och barndom har förändrats genom historien och vilka återverkningar detta har på samhället i övrigt, diskuteras av flera författare. Marjatta Bardy tar sin utgångspunkt i Jean-Jacques Rousseaus Émile för en diskussion om barndomsbilder och hur konstnärer och författare strävat efter att ”ge barndomen röst”. Jørgen Gleerup anlägger ett senmodernistiskt perspektiv på barndom och använder Anthony Giddens begrepp ”disembedding” och ”reembedding” i sitt resonemang om ungdomars livssituation idag. Jonas Frykman konstaterar i sin artikel att det skett ett ”förbarnsligande” av festsederna; det är numera barnen

som står i centrum vid firandet av årets gamla och nya högtider. Ulla Rhedin och Astri Ramsfjell visar hur synen på barn som ofullkomliga och som föremål för vuxnas fostran och undervisning avspeglar sig i litteratur för barn och Rhedin ger även exempel på barnlitteratur som utmanar sådana barndomsförståelser.

För de forskare som strävar efter ett barnperspektiv är etnografiska studier ett givet metodval. Texterna ger flera exempel på projekt där ”barns egen kultur” är i centrum, exempelvis deras lek (Kalliala, Svensson), skrivande (Smidt, Riihelä, Karlsson) och mediavanor (Toft). Det projekt som mest konsekvent har arbetat för att tona ner vuxnas tolkningar till förmån för barns perspektiv är det s.k. Sagofärdsprojektet (Riihelä, Karlsson), där finska barn har fått diktera sina egna sagor för vuxna, som skrivit ner dem och distribuerat dem obearbetade mellan barngrupper. Metoden, som de kallar ”sagoterande”, innebär att de vuxna medvetet intar förhållningssätt som inte har uppfostrande och utvecklingsbefrämjande mål, utan istället fokuserar på att vuxna lär sig av barnen.

Föreställningar om ”barns egen kultur” har löpt som en röd tråd genom åtminstone folkloristisk och etnologisk forskning under flera decennier och varit ett viktigt tema inom BIN, så också i denna antologi. Begreppet har dock kommit att problematiseras under senare år, bl.a. utifrån att det riskerar att medverka till en marginalisering av barn och barndom, att barnen förpassas till en ”barnvärld” i utkanten av den riktiga, vuxna världen. Denna problematik är inget genomgående tema i *Barnomens kulturalisering*, men några författare berör den. Monica Riihelä motsätter sig en romantisering av barnen och barndomen och vill istället se det så att barn är ”människor med rätt att uttrycka sig om allt det som angår dem och intresserar dem. Såväl barn som vuxna har mycket att lära av varandra”. Här placerar hon sig i den tanketradition som ligger bakom FN:s barnkonvention, vilken också utgör en kraftfull inspiratör för synen på barn som delaktiga i samma värld som vuxna.

Den barndomssyn som tar sin utgångspunkt i barns egna verksamheter sätter fokus på barn som kompetenta kulturvarelser, vilket framgår av de flesta inläggen.

Framförallt Jon Smidts och Marjatta Kallialas artiklar ger intressanta infallsvinklar till barns kompetens. Smidt har studerat barns och ungdomars skoluppsatser och funnit att de många gånger är väl medvetna om hur de framgångsrikt ska hantera de olika genrer som skrivuppgifter i skolan utgör. Kalliala visar hur barns lek-kompetens är en komplicerad blandning av egna erfarenheter, kännedom om mediagenrer och reflexion över vuxenvärldens problematik. Det är i hög grad vuxenvärlden som erbjuder materialet för barns lek, framhåller hon, och därför är det också viktigt att fundera över hur dessa erbjudanden ser ut.

Barndomens kulturalisering ger en god inblick i dagens kulturvetenskapliga barndomsforskning, där framför allt metodutveckling samt problematisering av barndomens relation till samhället i övrigt framstår som de mest dynamiska områdena.

Barbro Johansson, Göteborg

Karin Johannisson: *Nostalgia. En känslas historia*. Albert Bonniers förlag, Stockholm 2001. 179 s. ISBN 91-0-057420-1.

Karin Johannissons nya bok har den talande titeln *Nostalgia* och är en avspänd men ändå spännande framställning kring ett ord. Det myntades av en ung medicinare, Johannes Hofer, 1678 utifrån de grekiska orden *nostos*, hemkomst, och *algos*, smärta. Denna längtan hem klassificerades som en sjukdom, svårkurerad visserligen men ändå möjlig att ringa in till vissa grupper och tillfällen. Johannisson följer särskilt det medicinska begreppet men sätter också samman det med företeelser som krig, brottslighet och modernitet. Hennes bok är lika väldokumenterad i äldre snårig litteratur som välorienterad i samtida teori. Den erbjuder tänkvärd läsning för envar som använt detta ord och som någon gång känt denna längtans sug till en annan och bättre tillvaro. Ämnet har en paradoxal aktualitet: samtidigt som modernismen vill avfärda bakåtriktade känslor har nostalgin blivit ett ord för alla. Nostalgia återopas i nationalismens och regionalismens namn, reklamen och turismen spelar på ordet och kanske är nostalgin den känsla som är den sista vi har i detta livet. Detta är alltså inte en nostalgiskt gammalrosa historia.

Begreppshistoria och essäform som de odlas här passar bra ihop. Lärdomen behövs men ämnet behöver inte tömmas på hela sitt innehåll. Det är inte svårt att öka antalet exempel. När Johannisson finner ett rasis-

tiskt Blut und Boden-tema i begreppet så väntar man sig kommentarer om den "lappsjuka" som samerna ända sedan trettioåriga kriget tillskrivits av storsamhället. Jag vet inte om det gamla uttrycksättet att den döde "gått hem till Gud" hör hit, men det kunde ha diskuterats för att ge plats åt en religiös dimension. När Heidenstam skriver att han "längtar stenarna där barn jag lekt" (ett uttryck som Strindberg parodierar grymt i ett inlägg i Strindbergsfejden) syftar han på en längtan med anknytning till naturen och till barndomens värld. Man skulle gärna ha sett en diskussion om nostalgi och barndom, liksom hur man sett på nostalgin som ett tillstånd i människans utveckling knutet till vissa livsstadier. Att nostalgin vidare medicinskt inordnats under "melankolin" framgår, men man kunde ytterligare fråga sig hur besläktade begreppen har uppfattats vara. Alltsedan Platon har melankolin setts som konstnärligt kreativ medan nostalgin knappast har uppnått samma status. För mig får Karin Johannisson alltså gärna utvidga sin bok, som visar hur språket och orden leder historien i nya riktningar och som uppmanar oss att avlyssna suckarnas sorgsna mystère.

Gunnar Broberg, Lund

Förändringar. Tio kvinnor skriver om cancer. Dan Waldetoft (red.), Mats Landin (foto). Nordiska museets förlag, Stockholm 2000. 213 s. ISBN 91-7108-470-3.

Vad innebär det egentligen att leva med cancer? Vilka konsekvenser får en potentiellt dödlig sjukdom inte bara för människors kroppar, utan för deras självuppfattning och hur de ser på sådant som livsmening? Några svar på dessa frågor går det att finna i boken *Förändringar*. Den består av självbiografiska berättelser och handlar om hur sjukdomsupplevelser kan slå sönder individens drömmar och förhoppningar om framtiden. Men skildringarna förmedlar även en stark vilja till överlevnad och visar hur människor använder sig av olika strategier för att kontrollera sin sjukdom istället för att låta sig besegras av den. En kvinna blir plötsligt upptagen av att klä sig fint, en annan av att läsa böcker om människor som lever i en värre livssituation, eller en tredje just av att skriva om sina känslor och erfarenheter. Gemensamt för berättelserna som förmedlas av kvinnorna är det starka behovet att bli sedda som människor av kött och blod. De skriver om sin utsatthet i mötet med den offentliga sjukvården, om att känna sig